

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-615-0-32>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ АГРЕСІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ

Соловчук Ельвіра Анатоліївна

студентка IV курсу факультету психології, політології та соціології

Науковий керівник: Ташматов Вячеслав Абдуллайович

кандидат психологічних наук,

доцент, доцент кафедри психології

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

У сучасних умовах розвитку українського суспільства проблема агресивної поведінки особистості та її впливу на правову поведінку набуває особливої актуальності. Зростання соціальної напруги, економічні труднощі, військові події, нестабільність соціальних відносин створюють сприятливі умови для виникнення агресивних реакцій, що можуть трансформуватися у протиправні вчинки. Саме тому дослідження психологічних особливостей агресії та її ролі у формуванні правової поведінки є важливим напрямом сучасної психології та юриспруденції [1, с. 36].

Агресія розглядається в психологічній науці як форма поведінки, спрямована на заподіяння фізичної або психологічної шкоди іншій людині чи соціальній групі. Українські дослідники визначають агресію як складний психічний феномен, що поєднує емоційні, мотиваційні, когнітивні та поведінкові компоненти [2, с. 112]. Вона може проявлятися у фізичних діях, словесних образах, погрозах, приниженні, соціальній ізоляції та маніпулятивних формах взаємодії. Агресивна поведінка не є випадковою реакцією, а формується під впливом внутрішніх особистісних особливостей та соціального середовища [3, с. 485].

Психологічна структура агресії включає декілька взаємопов'язаних компонентів. Мотиваційний компонент визначає цілі агресивної поведінки, які можуть бути пов'язані з прагненням домінування, самоствердження або захисту власного «Я». Когнітивний компонент охоплює уявлення особистості про допустимість насильства, її переконання та установки щодо інших людей і соціальних норм. Емоційний

компонент включає такі стани, як гнів, образа, роздратування, фрустрація. Вольовий компонент визначає здатність або нездатність контролювати імпульсивні реакції та приймати відповідальні рішення [4, с. 64].

Важливу роль у формуванні агресивної поведінки відіграють внутрішньопсихологічні фактори. До них належать індивідуальні риси характеру, рівень емоційної стабільності, самооцінка, здатність до саморегуляції та емпатії. Особи з низьким рівнем самоконтролю, підвищеною тривожністю або схильністю до імпульсивності частіше виявляють агресивні реакції у стресових ситуаціях. Крім того, агресія може бути наслідком внутрішніх конфліктів, незадоволених потреб, переживання фрустрації та почуття несправедливості [1, с. 37].

Не менш значущими є соціально-психологічні фактори агресивності. Сімейне виховання, стиль взаємодії між батьками та дітьми, наявність насильства в родині істотно впливають на формування поведінкових моделей. Діти, які спостерігають агресивні зразки поведінки у найближчому оточенні, схильні відтворювати їх у власному житті [2, с. 114]. Соціальне середовище, економічні труднощі, безробіття, конфлікти у навчальних та трудових колективах також сприяють підвищенню рівня агресії. Окрему роль відіграють засоби масової інформації та соціальні мережі, де агресивна поведінка нерідко демонструється як допустима або навіть схвальна [4, с. 65].

Особливо вразливим до проявів агресії є підлітковий та юнацький вік. У цей період формується самосвідомість, відбувається пошук ідентичності, посилюється вплив групи однолітків. Недостатній розвиток навичок саморегуляції у поєднанні з емоційною нестабільністю може призводити до конфліктної та девіантної поведінки. Дослідження українських психологів свідчать, що агресивність у підлітків часто пов'язана з порушенням соціальних норм і може переростати у правопорушення за відсутності належної профілактики [1, с. 36].

Правова поведінка особистості визначається як соціально значуща, усвідомлена діяльність або бездіяльність, що регулюється нормами права та має юридичні наслідки. Вона охоплює як правомірні дії, так і протиправні вчинки. Формування правової поведінки залежить від рівня правової свідомості, правової культури, моральних цінностей та соціального досвіду людини [5, с. 22]. Психологічні механізми правової поведінки включають знання законів, ставлення до них, здатність прогнозувати наслідки власних дій і внутрішню готовність дотримуватися правових норм [6, с. 83].

Агресія безпосередньо впливає на формування правової поведінки, оскільки порушує механізми самоконтролю та раціонального прийняття рішень. Високий рівень агресивності корелює зі схильністю до ризикованої поведінки, ігнорування соціальних норм і вчинення

правопорушень [5, с. 20]. У стані сильного емоційного напруження людина часто не здатна адекватно оцінити юридичні наслідки своїх дій, що призводить до імпульсивних та протиправних вчинків. Агресивні установки можуть формувати спотворене уявлення про справедливість, коли насильство розглядається як допустимий спосіб розв'язання конфлікту [2, с. 113].

Соціально-правові наслідки агресивної поведінки проявляються у зростанні рівня злочинності, порушенні громадського порядку, зниженні довіри до правових інститутів та дестабілізації суспільних відносин. Агресія негативно впливає на правову культуру, сприяє поширенню девіантних моделей поведінки та ускладнює процес соціалізації особистості [4, с. 66].

Водночас агресія не завжди має деструктивний характер. У психології виділяють також конструктивні форми агресії, спрямовані на захист власних прав, гідності та безпеки. Така агресія може проявлятися у вигляді наполегливості, активної позиції, здатності відстоювати законні інтереси у правовий спосіб [3, с. 488].

Профілактика агресії та формування правомірної поведінки повинні здійснюватися комплексно. Вона включає психологічну корекцію емоційної сфери, розвиток навичок саморегуляції, навчання конструктивного вирішення конфліктів та формування емпатії. Значну роль відіграє правова освіта, яка сприяє усвідомленню цінності правових норм та відповідальності за власні вчинки [5, с. 19]. Ефективними є програми соціально-психологічної підтримки молоді, профілактичні заходи у школах та закладах вищої освіти, робота з сім'ями групи ризику [6, с. 82].

Таким чином, психологічні особливості проявів агресії мають безпосередній вплив на формування правової поведінки особистості. Агресія може виступати як чинник девіантної та протиправної поведінки, порушуючи механізми самоконтролю та правової свідомості. Водночас за умови належної психологічної та правової профілактики можливе формування конструктивних форм реагування та підвищення рівня правової культури суспільства. Поєднання психологічних і правових підходів дозволяє створити ефективну систему запобігання агресивній поведінці та сприяти розвитку відповідальної, правосвідомої особистості.

Література:

1. Кісіль З. Р. Психологічні особливості агресивності у підлітковому віці. *Психологія*. Львів, 2021. С. 32–40.
2. Мельнікова С. В., Каткова Т. А., Варіна Г. Б. Психологічні особливості прояву агресивної поведінки підлітків. *Психологічний журнал*. Кривий Ріг, 2022. С. 111–116.

3. Павелків В. Р. Специфіка прояву агресії та деструктивної поведінки у підлітковому віці. Проблеми сучасної психології. Київ, 2022. С. 483–494.

4. Попельюшко Р., Бабич А. Теоретичний аналіз впливу життєвих обставин на прояви агресивної поведінки. *Психологічні науки*. Ужгород, 2023. С. 61–69.

5. Правова поведінка і права свідомість : електрон. ресурс. Львів : Нац. акад. внутр. справ, 2023. 74 с.

6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник для студ. вищ. навч. закл. О. Ф. Скакун ; Нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид. Харків : Консум, 2005. 656 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-615-0-33>

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Чередник Катерина Віталіївна

*студентка III курсу факультету психології, політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Кризові ситуації супроводжують життєдіяльність людини та організацій і нерідко виступають серйозним випробуванням для психологічної стійкості особистості. У подібних умовах від індивіда вимагається швидка мобілізація внутрішніх ресурсів, що дає змогу підтримувати психологічну рівновагу, адаптуватися до нових обставин та ефективно реагувати на зміну середовища. Важливу роль у цьому процесі відіграє психологічне подолання, або копінг, який розглядається як складна система поведінкових і когнітивних стратегій, спрямованих на зниження негативного впливу стресових чинників [1, с. 23].

Управлінська діяльність, особливо в кризових умовах, передбачає постійне ухвалення рішень, що робить цей процес одним із ключових елементів ефективного керівництва. Прийняття управлінських рішень є складним і багатовимірним процесом, який досліджується з позицій різних наукових підходів, зокрема економічного та психологічного. У межах економічного підходу основою прийняття рішень виступає принцип раціональності, згідно з яким керівник прагне досягти максимально можливого результату за мінімальних витрат ресурсів [2, с. 3].